

ערב פסח שחל בשבת - תשפ"א

ערב פסח שחל בשבת אינו דבר שכשגרה אלא קורה פעם בכמה שנים. הפעם הבאה שהדבר יקרה בע"ה בקרוב בשנת תשפ"ה, אולם אחרי זה נחכה שנים רבות. כבר בשנה השניה ליציאת מצרים חל ערב פסח בשבת (שבת פז ע"ב).

לוח השנה שלנו כיום ידוע וקבוע מראש ולכן אנו יודעים כיצד להיערך לקראת אירוע כזה אולם בתקופת חז"ל היה הדבר נדיר. במסכת פסחים (סו ע"א) מובא שבתקופת בני בתירא בעת שאחד מהם היה נשיא המנהדרין חל ארבעה עשר בניסן להיות בשבת, ובני בתירא שכחו ולא ידעו האם הקרבת קרבן פסח דוחה את השבת אם לאו. הם שאלו האם יש מי שיודע מהי ההלכה, האם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו להם ישנו מי שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש את שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון והוא יודע. שלחו בני בתירא וקראו לחלל ושאלוהו. אמר להם וכי רק פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא הרבה יותר פסחים – תמידים ומוספים שבאים מכבשים שדוחים את השבת, ומזה נלמד שגם קרבן פסח דוחה את השבת. שאלוהו מהיכן למדת שדין פסח כדיון תמיד. אמר להם נאמר "מתעדו" בצווי על קרבן פסח ונאמר "מתעדו" על הקרבת התמיד, כמו שתמיד דוחה את השבת כן פסח. ועוד קל וחומר שהרי אם לא הקריבו קרבן תמיד לא נענשים בכרת ואע"פ כן דוחה את השבת, ק"ו קרבן פסח שנענשים כרת אם לא מקריבים אותו שידחה את השבת. ובני בתירא כשראו את גדולתו של הלל הבבלי הושיבוהו בראש ומינהו לנשיא.

זה היה נכון בזמן שקידשו את החודש וערב פסח שחל בשבת היה נדיר מאד.

בעונותינו אין לנו כיום קרבן פסח, אך ערב פסח חל בשבת מצריך התייחסות מיוחדת והלכות שונות מאשר בכל שנה. בעיקר להכנת הקשורות לליל הסדר שיחול במוצאי שבת.

שבת פרשת "ויקרא" – ז' בניסן

- א. בשנה זו מקדימים את דרשת שבת הגדול, לשבת ז' ניסן (משנה ברורה ס"ה תבט סק"ב).
- ב. כמוצאי שבת זו אומרים "ויהי נועם, ואתה קדוש" כבכל מוצאי שבת.
- ג. הפטרת השבת היא הפטרת פרשת "ויקרא" עם זו יצרת" (ישעיה מג, כא – מד, כג)

יום חמישי – י"ב בניסן

- ד. תענית בכורות הוקדמה ליום חמישי, לא ליום שישי. לכן, הבכורים מתענים ביום חמישי, אפשר להפטר מהתענית ע"י סעודת מצוה בסיום מסכת, או בשמיעה של הסיום.
- ה. בודקים את החמץ ביום חמישי בערב (אור לי"ג ניסן), מיד לאחר צאת הכוכבים (כבכל שנה באור לארבעה עשר), מברכים על הבדיקה ואומרים אחריה "כל חמירא" כבשאר השנים.
- ו. את החמץ שנשאר המיועד ליום שישי ושבת יש לשמור בפינה מיוחדת.

יום שישי - ערב פסח - י"ג בניסן

- ז. תפילות שחרית ואמרים "מזמור לתודה", בני אשכנז ואמרים גם "למנצה".
- ח. אין איסור מלאכה כל היום.
- ט. למרות שמותר לאכול חמץ כל היום, וגם בשבת עד שעה האיסור, שורפים את החמץ ביום שישי קודם שעה חמישית (11:25) כמו בכל השנים כדי שלא יטעו בשאר השנים. אבל לא אמרים נוסח הביטול "כל חמירא",
- י. מותר להכשיר את הכלים במשך כל היום. החכם עיניו בראשו מנקה ומכשיר את הכלים מוקדם יותר, ומצניע את בלי החמץ לכל המאוחר בשעות הבקר.
- יא. בעלי שיניים תחתיות, או בעלי פלטות ליישור שיניים יקפידו שלא לאכול בהם חמץ הם החל מצהרי יום שישי.
- יב. החמץ נמכר לנוכרי ביום שישי בבוקר כבכל השנים, המכירה תחול שעה קלה לפני כניסת שבת.

הכנת לסדר ביום שישי

- יג. מכינים מערב שבת נרות להדליקם במוצאי שבת. מדליקים נר ל - 24 שעות ביום שישי. כדי שתהיה אש מוכנה להדליק ממנה במוצאי שבת.
- יד. יש לבדוק אם הופרשה חלה כדין מן המצות, ולהפריש חלה לפני שבת.
- טו. צולים את הזרוע לפני שבת. אם שכח ולא צלה, יצלה בליל החג (מוצאי שבת), אך אז חייב לאכול את הזרוע ביום החג (לא בליל הסדר), כדי שתהא זו צלייה לצורך יום טוב.
- טז. מבשלים את הביצה לקערה בערב שבת, אם שכח ולא בישל יבשל בליל החג (מוצאי שבת), ויאכלנה בסעודה. (אף שיש סוברים שהשנה לא וקוקים לה כלל, כי היא באה זכר לקורבן התגיגה המבושל, ובליל פסח במוצאי שבת לא היה קרבן תגיגה. אבל נהגו לאוכלה, משנה ברורה סי' תעג ס"ק כב).
- יז. את עלי החסה למרור צריכים לבדוק ביום שישי, ויניחם במקום קר ויבש, ולא בחוץ מים, שלא יהיה להם דין כביש, ולא יוכל לצאת ידי חובה בעלים כבושים.
- יח. הנהגים לקחת "חרין" למרור, צריכים לרסקו בערב שבת, ולאחסנו בכלי סגור היטב כדי שלא תפוג חריפותו עד ליל החג. אם שכח כתב המשנה ברורה שיכין בליל החג מעט ובשיניו, כלומר שיטחן אותו על השולחן ישירות, ולא על גבי צלחת. (משנה ברורה סי' תעג ס"ק לו)
- יט. את מי המלח לטיבול ה"כרפס" יש להכין ביום שישי, ואם שכחו יכינו בליל החג רק מעט, לצורך טיבול, ובשיניו, כלומר קודם יתן מים בכלי, ואחר כך יוסיף מלח כפי הצורך. (משנה ברורה סי' תעג ס"ק כא)
- כ. את החרוסת יש להכין מערב שבת. אפשר להוסיף את היין במוצאי שבת. (משנה ברורה סי' תעג ס"ק מח)
- כא. אם הדבר אפשרי, ראוי להכין בערב שבת, את שולחן ה"סדר", מושב ה"הסבה", ה"קערה", וכל הדרוש לליל החג, כדי שלא יתעכבו במוצאי השבת עד שיכינו את שולחן הסדר, שהרי אין מכינים משבת ליום טוב.

שבת פרשת "צו" - שבת הגדול - י"ד בניסן

בישולי שבת

- כב. אין לבשל לשבת זו תבשיל שעשוי מחמץ גמור, מחמשת מיני דגן, לפי שהם נדבקים לסיר, ואי אפשר לנקות היטב בשבת. (משנה ברורה סי' תמד ס"ק ג)
- כג. תבשילים חמים לשבת, יש לבשל מאכלים הכשרים לפסח, טוב להשתמש בחבניות חד פעמיות, אך אפשר גם בכלי הפסח, ולהעמידם על פלטה כשרה לפסח. אם רוצה יכול להעבירם מהקערה לכלי שני הכשר לפסח, וממנו יעביר

לכלי החמץ, ויותר שלא להתיז מכלי החמץ לכלי הפסח, או שימתין עד שיצטנן התבשיל, ואז יוכל להעביר ישירות מכלי החמץ. (שער הציון סי' תמד ס"ק ד)

כד. טוב להשתמש בשבת זו בכלים חד פעמיים, וכך אפשר להעביר אוכל מבושל מכלי הפסח לצלחות ולקערות. כה. אפשר לאכול חמץ בתחילת הסעודה, לנקות את הפירורים מהשולחן, להחליף מפה, ולהמשיך את הסעודה במאכלים כשרים לפסח ובכלים כשרים לפסח.

כו. יש אוכלים חמץ בפינה בבית, בליל שבת חשוב להקפיד שיהא זה בטוח ראיית הנרות, כי נרות שבת במקום האכילה הם.

כז. יש שאוכלים בסעודת שחרית מאכלים קרים כדגים וירקות, ואחרי הצות אוכלים סעודה שלישית תבשילים חמים שהתבשלו בכלי הפסח.

כח. אם השתמשו בכלי חמץ, יש לקנח את הכלים בנייר יבש לפני זמן איסור החמץ, ואם אי אפשר להעביר את החמץ בקינוח מותר להדיח מעט כדי להסיר החמץ, וסיד יצניעום במקום המיוחד. (משנה ברורה סי' תמד ס"ק יג-יד)

סעודות שבת

כט. מעיקר הדין מותר לאכול מצה בליל שבת, כך כתב המשנה ברורה, וכן נתג החד"א. מנהגינו הוא שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן. בשבת ביום אסור לאכול מצה מעיקר הדין, יש סוברים שהוא הדין למצה מטוגנת או מבושלת. (למי שיש שיניים תותבות שקשה לנקותם מפירורים, יש להקל). יש הסוברים שהמצה עצמה אסורה מדין "מיקצה" ולכן אין להשתמש בה כלום משנה. אם אוכלים חמץ יזהרו להבין במידה, כדי שלא יישאר הרבה אחרי זמן איסור. (לקטנים שעלולים לפזר פירורים, עדיף לתת מצה).

ל. יש הנהגים לקיים את סעודת השבת (לילה ויום) במצה עשירה, כלומר מצה שנילושה בין או במי פירות או בביצים וכדומה, ללא מים. (ויזהר שלא תבוא במגע עם כלי הפסח, לבני אשכנז האוסרים לאוכלה בפסח), ואף שברכתה בכל השנה "בורא מיני מזונות", מ"מ קביעות הסעודה של שבת קובעת אף לברכת "המוציא" ול"ברכת המזון".

יום השבת

לא. בשבת בבקר משכימים לתפילה, כדי להספיק לאכול את החמץ קודם זמן איסורו. לא יקראו יותר משבעה קרואים, לא מאריכים בתפילה, מפטרים הפטרת "שבת הגדול" – "וערבה" (מלאכי ג, ד)

לב. יש האוכלים סעודה קלה, מברכים ברכת המזון, קנים מהשולחן ומפסיקים, לפחות חצי שעה, ונוטלים ידיים לסעודה שלישית, אף קודם שעת הצות. זו דעת הגר"א והחזו"א. אבל היות שיש חשש ברכה שאינה צריכה נכון לקיים את הסעודה השלישית בכשר או בדגים או בפירות.

לג. חשוב לזכור לשטוף את הפה ולנער את הבגדים לאחר אכילת חמץ.

לד. אם נשאר חמץ, יש לפוררו לפירורים (אין איסור טוחן, כי אין טוחן אחר טוחן), ולהשליכם לבית הבסא. אפשר לשפוך על שאריות החמץ אקונומיקה או חומר פוגם אחר. אפשר גם להכניס לארון שנמכר לנוכרי. מנערים את המפה. מטאטאים את הבית בצורה טובה (במטאטא רך, או במקל גומי).

ביטול חמץ

לה. לפני סוף זמן איסור חמץ (סוף השעה החמישית בשעה 11:25), צריך לבטל את החמץ באמירת "כל חמירא", כמו בשאר השנים בזמן השריפה.

שבת אחר הצהריים

לו. טוב להתפלל מנחה חצי שעה לאחר חצות היום, לאחריו יש נוהגים לומר סדר הקרבת קרבן הפסח. יש נוהגים לומר גם את סדר ההגדה כבכל שבת הגדול.
לז. סעודה שלישית נאכלת לאחר מנחה, ואוכלים מתבשילים כשרים לפסח בלי נטילת ידיים וברכת המזון, ואין שותים יין בסעודה זו. בני ספרד אוכלים מצה עשירה גם בסעודה זו. אבל לא מתחילים את הסעודה מתחילת השעה העשירית.
לח. לא מבינים את ליל הסדר בשבת, לא חימום איכל ולא סידור השולחן.

מוצאי שבת

לט. בצאת השבת תאמרנה הנשים "ברוך המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה, ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (בלא שם ומלכות). או שתתפללנה ערבית ותאמרנה "ותודיענו".
מ. אחר הבדלה זו מדליקות נרות מהנר שהכינו, ומברכות קודם ההדלקה "להדליק נר של יום טוב", ו"שהחינו". אחר כך מותרות בבישול ובהכנת הסדר.
נא. בתפילת ערבית מוסיפים "ותודיענו".
מב. סדר הקידוש יקנה"ז: יין קידוש נר הבדלה זמן. (נשים שברכו "שהחינו" שנות אמן על ברכה זו, אף שכבר יצאו בה בשעת הדלקת הנרות, מפני שכוונתן על שאר מצוות הלילה), כשמברכים את ברכת "בורא מאורי האש" על הנר, אין לקרב את הנרות ולא מסתכלים בראשי אצבעות.
מג. בברכת "אשר גאלנו" בהגדה, יש משנים בשנה זו את הניסוח ואומרים "ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים".

בברכת חג פסח כשר ושמח

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

